

nunla birlikte Süyûtî'nin nakillerde titiz davranması nahiv tarihi incelemeleri bakımından önem taşır (Adnân M. Selmân, s. 678-679).

İbn Mâlik et-Tâî, Ebû Hayyân el-Endelüsî ve İbn Hişâm en-Nahvî, Süyûtî'nin en çok etkilendiği ve eserlerinden nakilde bulunduğu nahivcilerdir. Onun *Cem' u'l-cevâmî'* adlı eseri, bazı ilâve ve düzenlemelerle İbn Mâlik'in *et-Teshîl* ve Ebû Hayyân'ın *İrtisâfî' d-qarab* adlı eserlerinin özeti mahiyetindedir (*Hem' u'l-hevâmî'*, I, 2). Süyûtî ayrıca bunların eserlerine şerh ve hâşiyeler yazmıştır. *el-Behcetü'l-merdıyye fî şerhi'l-Elfiyye*, *el-Vefiyye fî'htisârî'l-Elfiyye*, *es-Seyfû's-şakîl 'alâ şerhi'bnî 'Aqîl*, *Şerhu şevâhidi'l-Muğnî*, *el-Fethu'l-karîb hâşîye 'alâ Muğnî'l-ebîb* bunun örnekleri arasında yer alır (Adnân M. Selmân, s. 679). Süyûtî'nin eserleri, aynı zamanda Endülüs nahiv çalışmaları hakkında önemli başvuru kaynağı niteliğindedir. Zira onun teliflerinde Batalyevsî, İbnü't-Tarâve, İbn Harûf en-Nahvî, Şevlebbîn el-Kebîr, İbn Usfûr el-İşbîlî, İbn Mâlik et-Tâî ve Ebû Hayyân el-Endelüsî gibi nahivcilerin görüşlerine geniş ölçüde yer verilmiştir (*a.g.e.*, s. 679-680). Süyûtî'nin kendine has nahiv metodu genel prensiplerde Basra ekolüne meyleden müteahhirin nahiv âlimlerinin seçme ve tercih yöntemiyle örtüşmekte, semâ, kıyas ve ihticâc gibi konularda onlarla aynı tutumu sergilemektedir. Ferî meselelerde ise delilini kuvvetli bulduğu görüşü benimsemekte ve bazan Basra, bazan da Kûfe ekolünü tercih etmektedir. Bu metodunu *Hem' u'l-hevâmî'* adlı eserinde görmek mümkündür (*a.g.e.*, s. 680).

Belâgat ilminin gerek nazarî kısmına gerekse uygulamasına yönelik çok sayıda eser veren Süyûtî'nin bu alandaki teliflerini üçe ayırmak mümkündür. Birincisi *Ukûdû'l-cümân* ve şerhi gibi doğrudan belâgat nazariyesine yönelik eserleridir. İkincisi *Mu'terekü'l-akrân fî i'câzi'l-Kur'ân*, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, *Hem' u'l-hevâmî'*, *el-Müzhir*, *et-Taḥbîr fî 'ulûmi't-tefsîr*, *el-Ḥaşâ'îşü'l-kubrâ*, *en-Nüḳāye* gibi i'câzî'l-Kur'ân, ulûmü'l-Kur'ân, nahiv, dil bilimi, tefsir, siyer gibi ilimlere dair olup bazı belâgat konularını da içermektedir. Üçüncü tür eserler ise belâgatın uygulamasına yöneliktir. Bunlardan bazıları *Naẓmü'l-bedî'* gibi belâgat ilimlerinden birine, *Cene'l-cinâs* gibi belâgat ilimlerinin bir konusuna, *Fethu'l-celîl li'l-'abdi'z-zelîl* gibi bazı âyetlerin belâgat yönünden incelenmesine ve *Ḳatfû'l-ezhâr* gibi tef-

sire tahsis edilmiş çalışmalardır (Necâh bint Ahmed ez-Zahhâr, XVIII/28 [1424], s. 873-885). Süyûtî'nin belâgatta uyguladığı metot, kendi ifadesiyle Arap beliğlerinin zevkiselime dayalı metotlarına paralellik arz edip Arap asıllı olmayanların kelâm, felsefe ve mantık esaslarına dayalı metodu değildir (*Hüsnu'l-muḥâdara*, I, 338). Bu sebeple onun belâgat meselelerini mantık konularından soyutlayarak ele almaya çalıştığı görülür. Meselâ *'Ukûdû'l-cümân fi'l-me'ânî ve'l-beyân'* Hatîb el-Kazvî'nin *Telhîşü'l-Miftâḥ*'ının manzum şeklidir. *Telhîşü'l-Miftâḥ* aslında felsefe-mantık ekolüne mensup bir eser olmakla birlikte Süyûtî mantıkî tanım ve tasnifleri dışında bırakarak kendi eserini oluşturmuştur. Süyûtî, belâgat konularını önceki kaynaklardan naklediyorsa da özellikle bedî' ilminde kendi görüş ve tesbitlerini ortaya koymuştur. Belâgat alanında en ünlü eseri olan *Cene'l-cinâs*'ta cinası on üç türe ayırmış, bunlara birçok şiir ve nesir parçasından örnekler vermiştir. *Fethu'l-celîl li'l-'abdi'z-zelîl* adlı risâlesinde Bakara sûresinin 257. âyetinde tesbit ettiği 120 belâgat özelliğini göstermiştir (Necâh bint Ahmed ez-Zahhâr, XVIII/28 [1424], s. 890-891, 933-943).

Süyûtî'nin edebî yönü teliflerinin mukaddimelerinde, bazı ülkelerin sultanlarına yazdığı mektuplarında ve en önemlisi otuz civarındaki makâmesinde kendini gösterir. Bedüzzaman el-Hemedânî ve Harîrî'ninkiler kadar şöret bulmasa da onun makâmeleri edebî, tarihî ve kültürel bakımdan önemlidir. Süyûtî'nin Asyûtiyye, Cizîyye, Mısıriyye ve Mekkiyye adlarını taşıyan ilk dört makâmesi büyük ölçüde Bedüzzaman el-Hemedânî'nin ve Harîrî'nin makâmelerine benzemektedir. Bunlarda hikâyeyi anlatan bir râvî, olayları yaşayan bir kahraman bulunmakta, kahramanın başından geçen olaylar hikâye tarzında ve sanatlı nesir üslûbuyla anlatılmaktadır. Ancak Bedüzzaman ve Harîrî'ninkilerden farklı olarak birer makale niteliği taşıyan diğer makâmelerinde râvî veya kahramana rastlanmadığı gibi öncekilerde görülen heyecanlandırma unsurları da söz konusu değildir; bunlar daha ziyade makaleler, hutbeler, vaazlar şeklindedir. Süyûtî'nin makâmelerinin üslûbu ağırdır ve anlaşılması güçtür. Bu metinlerde önceki müelliflerde çokça görülen seci, cinas ve tîbâk gibi edebî sanatlar bolca yer almıştır (Ahmed Emîn Mustafa, s. 202-203, 303-305). Süyûtî makâmelerinde ilmini, dile hâkimiyetini, dinî ilimlerde önder olduğunu göstererek bu-

nunla övünmek, toplumda baş gösteren bozulmaları ıslah etmek ve hasımlarına hücum etmek gibi hedefleri gözetir (*a.g.e.*, s. 275-276). Bunların arasında Nil'in suyunun azalmasına bağlı olarak ortaya çıkan kuraklık neticesinde fiyatların yükselmesi, Mısır'da yayılan veba hastalığı, sûfîlerin toplumdaki konumları, üstü kapalı da olsa dönemindeki idarecilere yönelik eleştiriler, toplumda baş gösteren bazı cinsel sapkınlıklara karşı evlîliğe teşvik edici hikâyeler, zekât gibi dinî konularda vaaz ve nasihatlar sayılabilir. Ayrıca Mısır bahçelerinin, nehirlerinin ve diğer tabiat güzelliğinin tasviri gibi edebî ifadeler, fıkıh ve dil bilimine dair meseleler, çeşitli hastalıklar için faydalı olduğuna inanılan şifalı bitkiler ve ilâçlar hakkındaki bilgiler makâmelerin diğer konuları arasında zikredilebilir (*a.g.e.*, s. 218-250).

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), I, 5-8; a.mlf., *Hem' u'l-hevâmî' fî şerhi Cem'i'l-cevâmî'* (nşr. Abdülâl Sâlim Mekrem), Beyrut 1413/1992, I, 2; a.mlf., *Hüsnu'l-muḥâdara*, I, 338; a.mlf., *el-İtkân fî 'ilmi uşûli'n-naḥv* (nşr. Ahmed Subhi Furat), İstanbul 1395/1975, s. 2-4; a.mlf., *el-İtkân* (Bugâ), I, 427-430; a.mlf., *Makâmâtü's-Süyûtî el-edebiyye et-tıbbiyye* (nşr. M. İbrâhim Selîm), Kahire 1989, s. 4-9; a.mlf., *el-Müzhir* (nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr.), Kahire, ts. (Dâru ihyâi'l-kütübü'l-Arabiyye), I, 1; Adnân M. Selmân, *es-Süyûtî en-naḥvî*, Bağdad 1396/1976; s. 677-680; Abdur er-Râcîhî, "es-Süyûtî ve'd-dersü'l-luğavî", *Celâlüddîn es-Süyûtî: Buhûşûn ülkiyet fi'n-nedve*, Kahire 1978, s. 377-388; Mustafa eş-Şek'a, "es-Süyûtî kâtiben edîben", *a.e.*, s. 390-433; a.mlf., *Celâlüddîn es-Süyûtî mestretühü'l-ilmiyye ve me-bâhişühü'l-luğaviyye*, Kahire 1401/1981, s. 159-161, 208, 222-224, 236, 239-240; Abdülâl Sâlim Mekrem, *Celâlüddîn es-Süyûtî ve eşerühü fi'd-dirâsâtü'l-luğaviyye*, Beyrut 1409/1989, s. 317, 322-323, 335; Tâhir Süleyman Hammûde, *Celâlüddîn es-Süyûtî: Aşruhü ve ḥayâtühü ve âşarühü ve cühûdühü fi'd-dersü'l-luğavî*, Beyrut 1410/1989, s. 176, 192, 205-207, 209, 237-238, 247, 374-376, 379-380; Ahmed Emîn Mustafa, *Fennü'l-makâme beyne'l-Bedî' ve'l-Harîrî ve's-Süyûtî*, [baskı yeri yok] 1411/1991, s. 202-203, 218-250, 275-276, 303-305; İsmâ İd Fehmî Ebû Garbiyye, *Uşûlû'n-naḥv 'inde's-Süyûtî beyne'n-nazariyye ve't-tatbîk*, Kahire 2006, s. 547-549; Necâh bint Ahmed ez-Zahhâr, "Mü'elleftü's-Süyûtî fî 'ilmi'l-belâğa", *Mecelletü Câmî'ati Üm-mi'l-kurâ*, XVIII/28, Mekke 1424, s. 873-880, 890-891, 933-943.

SEDAT ŞENSOY

Kelâm. Süyûtî akaid ve kelâm alanında da çeşitli kitap ve risâleler telif etmiş; kelâm ilminin eleştirisi başta olmak üzere ulûhiyyet, nübüvvet, kıyamet alâmetleri, âhiret, fetret ehli, kebeveyn-i resûl gibi konulara ilişkin eserlerinde bazı farklı görüşler benimsemiştir. Eserlerinin incelenme-

sinden onun sıhhati tartışmalı olsa bile rivayetlere büyük önem verdiği ve Selefi bir eğilim taşıdığı anlaşılmakla birlikte kendisi itikadda Eş'ariyye'ye mensup olduğunu belirtmiştir (*es-Sübülü'l-celiyye*, s. 225-226). Gazzâlî, Fahreddin er-Râzî ve Tâceddin es-Sübkî'den nakillerde bulunup onların telakkilerini delil kabul etmesi de Eş'ariyye'ye bağlılığını gösterir (M. Celâl Şeref, s. 49, 97). Eserlerinde zaman zaman aşırı sayılabilecek Selefi görüşleri savunmasını dikkate alarak onun Selefi-Eş'arî bir çizgide bulunduğunu söylemek mümkündür. Ehl-i sünnet'i sıfatlar konusunda diğer mezheplerden ayırt etmek için onları Münzevze diye isimlendirmiştir. Haya-tının sonlarında Şîa'ya meylettiği yolundaki iddialar Şîi temayüller içeren bir eserin yanlışlıkla ona nisbet edilmesinden kaynaklanmıştır (İyâz Hâlid, s. 297-298).

Kelâm ilminin Kur'an ve Sünnet'i temel almak yerine yanlış bir cedel ve muhalefet yöntemine dayandığını ileri süren Sü-yûtî, Selef âlimlerinin kelâm ilmine yönelik eleştirilerini bu görüşünün delilleri arasında zikreder. Ona göre kelâm ilmi kadîm felsefeden etkilenecek doğmuş ve Dehriyye'ye mensup filozofların düşünceleriyle peygamberlerin insanlara öğrettiği bilgileri uzlaştırmaya çalışan bir ilim haline gelmiştir. Halbuki kelâm ilmini Kur'an'daki akfî delilleri ve yöntemleri dikkate alarak inşa etmek gerekirdi (*Şavnü'l-manîk*, s. 5-82; İyâz Hâlid, s. 295-296; M. Celâl Şeref, s. 53, 70-78). Bu görüşler Süyûtî'nin İbn Teymiyye'den etkilendiğini açıkça göstermektedir; nitekim İbn Teymiyye'nin Aristocu mantığa dair eleştirilerinden de yararlandığı bilinmektedir (*Şavnü'l-manîk*, s. 2-5). Süyûtî'nin din anlayışı büyük ölçüde, zayıf da olsa Hz. Peygamber'e nisbet edilen rivayetleri benimseme esasına dayanır. Bu sebeple hadislerin Kur'an'a arzedilmesine ihtiyaç bulunmadığını, aksine Kur'an'ın anlaşılabilmesi için sünnete arzedilmesinin gerektiğini söyler (Abdülhâfız Fergalî, s. 165-170).

Süyûtî'nin dikkat çeken itikadî görüşlerini şöylece özetlemek mümkündür: 1. Bilgi. Düşünüp akıl yürütmenin ardından insanda bilginin oluşması Allah'ın insan zihninde o bilgiyi yaratmasının bir sonucudur (*Mu'terekü'l-akrân*, III, 379). Akıl olmadan Allah'ın ve O'nun emirlerinin kavranması mümkün olmamakla birlikte akıl tek başına bunları bilme yeteneğine sahip değildir. Akılın görevi Allah'ın gönderdiği dini benimsemek ve ilâhî emirlere uymaktır. Yalnız akıldan hareketle insana di-

nî bir yükümlülük yüklenemez ve dinen sabit bir hükmü iptal edilemez. Mu'tezile ile Ehl-i sünnet'i ayıran yegâne ölçü akla yüklenen fonksiyondan ibarettir. Mu'tezile dini akla dayandırırken Ehl-i sünnet aklın dine tâbi olmasını gerekli görmüştür.

2. Ulûhiyyet. Evrendeki hareketler, değişiklikler ve hikmetli düzenlemelerin yanı sıra insan bedeninin teşekkülü ve işleyişi Allah'ın varlığına dair açık delillerdir (*a.g.e.*, I, 41-42; II, 654-655). Arş göklerin ve yerin yaratılmasından önce mevcuttu. Allah'ın insanlarla birlikte olması (ma'iyet) onların yaptıklarını bilmesi anlamına gelir. Naslarda geçen haberî sıfatlar zâhirî mânada değildir ve dil kuralları ile akfî bilgiler ışığında te'vil edilmelidir. Ancak Selef âlimlerinin yaptığı gibi zâhirî mânalarını terketmek ve mahiyetlerini Allah'ın ilmine havale etmek suretiyle haberî sıfatları te'vile tâbi tutmamak da mümkündür (İyâz Hâlid, s. 297-298; Mervân el-Kaysî, XXXIII/1 [1997], s. 5-21; Çakın, sy. 10 [2001], s. 7-12). Süyûtî cennette Allah'ı sadece mümin erkeklerin görebileceğini iddia etmiştir. Bu iddia onun nakilcilikte aşırılığa kaçtığını göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Ona göre her ne kadar Kur'an'da cennetliklerin bütün arzularına kavuşacakları bildirilmişse de (Yâsîn 36/57) kadınların Allah'ı görmeyi arzu edeceklerine dair zayıf da olsa herhangi bir hadis veya sahâbe sözü mevcut değildir. Bu konuda en isabetli davranış ise görüşü belirtmemektir (*İşbâ-lü'l-kisâ*, s. 17-44, aş.bk.). Bütün varlık ve olaylar meydana gelmeden önce levh-i mahfûzda yazılmıştır. Meydana gelecek nesne ve olaylar Allah'ın ilminde değişmemekle birlikte O'nun yaratma fiilinde değişiklikten söz edilebilir. Nitekim Hz. Ömer'in, "Allahım! Beni şakî olarak yazmışsan onu sil ve nezdinde saîd olarak yaz" şeklinde dua etmesi, insanın tutum ve davranışına göre Cenâb-ı Hakk'ın onun için iyi veya kötü şeyler yaratabileceğini kanıtlar. Yapılan duaların ve iyiliklerin kaderi değiştireceğine dair hadisler de mevcuttur (*Mu'terekü'l-akrân*, II, 442; *İfâdetü'l-hubr*, s. 123-129).

3. Nübüvvet. İnsanların dinî bakımdan yükümlü kılınması için nübüvvet gerekli olup akıl bu konuda tek başına yeterli değildir; zira hakkın ve hayrın belirlenmesinde birbiriley çelişen akfî bilgiler ileri sürülebilmektedir (*Mu'terekü'l-akrân*, II, 337; M. Celâl Şeref, s. 52). Allah'ın her millete kendi dilinde vahiy göndermesi bütün dillerin Allah tarafından vazedilip insanlara öğretiliğini kanıtlar. Risâlet erkeklere mah-

sus olmakla birlikte nübüvvet kadınları da kapsar (*Mu'terekü'l-akrân*, II, 112; III, 324, 379). Allah, Hz. Muhammed'in hakikatini Âdem'den önce yaratmış, adını arşa yazmış, bütün nebî ve resullerden onun nübüvvetine iman etme konusunda ahid almış, böylece onu peygamberlerin ve ümmetlerinin hepsine peygamber yapmıştır. Resûlullah'ın bütün insanlara gönderildiğini bildiren âyet bunu teyit etmektedir. Diğer peygamberlere kendi dönemleriyle sınırlı mucizeler verildiği halde Hz. Muhammed'e kıyamete kadar devam edecek olan ve basîrete hitap eden Kur'an mucizesi verilmiştir. Kur'an, bütün incelikleriyle başka bir dile çevrilmesi mümkün olmayan üstün bir edebî mucizedir (*el-Haşâ'îşü'l-kubrâ*, I, 7-11, 188). Bunun yanında her peygambere verilen mucizelerin benzerleri veya daha mükemmeli Hz. Muhammed'e de verilmiştir. Ayrıca ümmetinden pek çok velî gelmiş ve kerametler göstermiştir, bunlar da Resûl-i Ekrem'e ait mucizeler olarak kabul edilmelidir (*el-Bâhir*, s. 20-22). Hz. Muhammed insanlara ve cinlere gönderilmiş yegâne resuldür; diğer peygamberler ya sadece bir kavme, bir millete yahut yalnızca insanlara gönderilmiştir (*Lakû'l-mercân*, s. 73-77). Resûlullah hem şeriat (zâhir) ilmine hem Hızır gibi hakikat (bâtın) ilmine göre hüküm vermeye yetkili kılınmıştır (*Tarhu's-seka*, s. 75-89; *Şu'letü'nâr*, s. 95-96). Peygamberlerin gösterdiği mucizeler onun nurundan alınmıştır, zira o güneş, diğerleri yıldızdır. Ayrıca Kur'an'da kendisine yetmiş ad verilmesi nübüvvetinin yüceliğine işaret eder (Abdülhâfız Fergalî, s. 137). İsrâ ve mi'rac olayları uyanıklık halinde gerçekleşmiştir; çünkü Kur'an'da bu olayların insanların imandaki kararlılığını denemek amacıyla gerçekleştirildiği açıklanmıştır, insanların rüyaları yalanlaması ise söz konusu değildir (*İnbâhü'l-ezkiyâ*, s. 204; Abdülhâfız Fergalî, s. 134). Diğer peygamberler gibi Resûl-i Ekrem de kabrinde diridir. Onun ölmesi gözle görülmemesi anlamına gelir. Aksi takdirde hadislerde belirtildiği gibi kendisine salavat okuyanlara mukabele etmesi imkânsız hale gelirdi (*İnbâhü'l-ezkiyâ*, s. 197-205). Sâlih bir müslümanın dünyada uyanık iken Hz. Peygamber'le görüşüp irtibat kurması mümkündür (Abdülhâfız Fergalî, s. 73-75).

4. Kıyamet. Kıyamet âlâmetlerinin ilki "duhân" olacaktır. Mehdiden sonra Hz. İsa gökten inip Resûlullah'ın şeriatını yeniden uygulayacak, bu sırada Allah'tan vahiy alacak, ayrıca Hz. Peygamber ile görüşüp onun

ashabı arasına girecektir (*Mu'terekü'l-akrân*, II, 86, 101; *el-Fîlâm*, s. 514-532). İnsan ruh ve bedenden oluşan bir varlıktır, ruh biyolojik canlılıktan başka bir mahiyet taşır. Allah'ın emri üzerine meleklerin ruhu bedenden çıkıp almasıyla ölüm gerçekleşir, ruh ölümden sonra var olmaya devam eder. Ruhun mahiyetini yalnızca Allah bilir. Ölümle kıyamet arasındaki zaman içinde ruhların beklediği süreci ifade eden berzah âleminde insanların durumları birbirinden farklıdır. Ölen müminlerin ruhu Allah'a yükseltilip cennet nimetlerine kavuşur, kâfirlerin ruhları ise gök kapısından geri çevrilip cehennem azabı içinde bulunur. Kabirdeki bedende uygulanan nimet ve azabı hissedecek kadar bir canlılığın bulunduğu kabul edilir (*Mu'terekü'l-akrân*, I, 629; III, 273, 496-497, 625-626; *Şerhu's-sudûr*, s. 2; *İnbâhü'l-ezkiyâ*, s. 9-11). Amel defterleri iki kefeşi bulunan bir terazide tartılacaktır. Cennet "ceberût" adı verilen, levh-i mahfûz, kürsî ve kalemin dahil olduğu bir âlemde bulunup arşın altındadır. Kur'an'da geçen a'râf (el-A'râf 7/46) cehennem üzerinde kurulmuş sırata işareti eder (*Mu'terekü'l-akrân*, II, 478, 631; Abdülhafız Fergalî, s. 130-131).

5. Ehl-i Fetret ve Ebeveyn-i Resûl. Fetret ehlinden kendi basiretleriyle Allah'ın varlığına ve birliğine iman edenler âhirette kurtuluşa erer, müşrik olanlar ise cezalandırılır. Aynı gruptan Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmeyen, fakat müşrik olmayıp dinî bakımdan hayatlarını gaflet içinde geçirenler de âhirette kurtuluşa erer. Hz. Peygamber'in ebeveyni ile Hz. İbrâhim'e kadar geçen bütün ataları şirk sapmadıkları, Hanîf dinine mensup oldukları için cennete girecektir. Muhakkık âlimlerin tercih ettiği görüş müşrik çocuklarının da cennete gireceği şeklindedir (*Mesâlikü'l-hunefâ*, s. 8-11, 27-28; M. Celâl Şeref, s. 95-102).

İtikadî görüşleri bakımından Eş'ariyye'ye bağlı olmasına rağmen Süyûtî'nin akaid konularında zaman zaman zayıf hadislerle ve nakillere itibar etmesi dikkat çekicidir. Mümin kadınların cennette Allah'ı göremeyeceklerini söylemesi onun akaid hususunda Kur'an'a yeterince başvurmadığının bir kanıtını teşkil etmektedir. Zira Kur'an'da ve hadislerde bu konuda iki cins arasında herhangi bir ayırım yapılmamaktadır. Kur'an'da, erkek olsun kadın olsun imanın yanı sıra sâlih amellerde bulunan herkesin cennete gireceği ve zerre kadar haksızlığa uğratılmayacağı bildirilmektedir (en-Nisâ 4/124). Süyûtî sûfî tabakat ki-

taplarında veliler arasında gösterilmiş ve hakkında pek çok menkıbe nakledilmiştir (meselâ bk. Şa'rânî, s. 16-35). Öğrencilerinden Abdülkâdir eş-Şâzeli, Süyûtî'nin uyanıkken Hz. Peygamber'le defalarca görüştüğünü ve ondan hadislerle dair bilgi aldığını naklederse de (Abdülhafız Fergalî, s. 73-75) bunu dinî açıdan temellendirmek mümkün değildir. Süyûtî'nin itikadî görüşlerini Muhammed Celâl Ebû'l-Fütûh Şeref Celâlüddîn es-Süyûtî menhecühü ve ârâ'ühü'l-kelâmiyye (Beyrut, ts.), Abdülhafız Fergalî el-Karanî el-Hâfız Celâlüddîn es-Süyûtî (Kahire 1990), Mervân el-Kaysî 'Akîdetü's-Süyûtî min hilâli tefsîrihi'l-Kur'ân (ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye içinde, İslâmâbâd 1997, XXXIII/1, s. 5-26) adlı çalışmalarında incelemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *Mu'terekü'l-akrân fî i'câzî'l-Kur'ân* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), [baskı yeri ve tarihi yok], (Dârü'l-fikr'l-Arabî), I, 41-42, 151, 527, 557, 629; II, 86, 101, 112, 133, 143, 324, 337, 405, 426, 442, 478, 560, 631, 640, 654-655; III, 220, 273, 324, 365, 379, 496-497, 625-626; a.mlf., *Şavnu'l-mantîk ve'l-kelâm* (nşr. Ali Sâmî en-Neşşâr), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), s. 2-82, 90, 100-101, 182-183; a.mlf., *Lakhtü'l-mercân fî ahkâmî'l-cân* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 73-77; a.mlf., *el-Hasâ'îşü'l-kubrâ*, Beyrut 1405/1985, I, 7-11, 90-100, 188; a.mlf., *Mesâlikü'l-hunefâ fî vâlideyi'l-Mustafâ (er-Resâ'ilü'l-tis'a a. mlf.)*, Beyrut 1405/1985, s. 8-11, 27-28; a.mlf., *es-Sübûlü'l-celiyye fî'l-âbâ'î'l-aliyye (a.e. içinde)*, s. 142, 225-226; a.mlf., *el-Büddürü's-sâfire* (nşr. Ebû Abdullah M. Hasan eş-Şâfiî), Beyrut 1416/1996, tür.yer.; a.mlf., *Şerhu's-sudûr bi-şerhi hâli'l-mevtâ ve'l-kubûr*, Kahire, ts. (Dârü lhyâi'l-kütübü'l-Arabîyye), s. 2; a.mlf., *İsbâlü'l-kisâ' 'ale'n-nisâ'*, Beyrut 1405/1984, s. 17-44; a.mlf., *el-Fîlâm bi-nüzûlî 'İsâ 'aleyhisselâm (Homenaje al Prof. Jacinto Bosch Vilá içinde, nşr. M. Abdülvehhâb Hallâf)*, Granada 1991, s. 514-532; a.mlf., *el-Fevâ'idü'l-kâmine fî imâni's-Seyyide Âmine ve'l-ta'zîm ve'l-minne fî enne ebeveyi'l-Mustafâ fî'l-cenne* (nşr. Mustafa Âşûr), Kahire 1988, s. 84; a.mlf., *İnbâhü'l-ezkiyâ fî hayâtî'l-enbiyâ' (er-Resâ'ilü'l-aşr içinde)*, Beyrut 1409/1989, s. 9-11, 197-205; a.mlf., *İfâdetü'l-hubr bi-naşşih fî ziyâdeti'l-'umr ve nakşih (Âfâku's-sekâfe ve't-türâş içinde, nşr. Abdülkâdir Ahmed Abdülkâdir)*, XII/48, Dübey 1425/2005, s. 123-129; a.mlf., *el-Bâhir fî hükmi'n-Nebî bi'l-bâtin ve'z-zâhir (Şelâşü resâ'il içinde, nşr. Abbas Ahmed Sakr el-Hüseynî - Hüseyin M. Ali Şükrî)*, Medine 1421/2000, s. 20-31; a.mlf., *Şarhu's-sekat ve nazmü'l-lûkâ' (a.e. içinde)*, s. 75-89; a.mlf., *Şu'letü nâr (a.e. içinde)*, s. 95-96; Abdülvehhâb b. Ahmed eş-Şa'rânî, *eş-Tabakâtü's-suğrâ* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1410/1990, s. 16-35; Leknevî, *el-Ecvibe-tü'l-fâzıla* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1384/1964, s. 126-127; Abdülhafız Fergalî el-Karanî, *el-Hâfız Celâlüddîn es-Süyûtî*, Kahire 1990, s. 73-75, 130-131, 134, 137, 165-170; İyâz Hâlid et-Tabbâ, *el-İmâmü'l-Hâfız Celâlüddîn es-Süyûtî*, Dımaşk 1417/1996, s. 295-303; M. Celâl Şe-

ref, *Celâleddîn es-Süyûtî menhecüh ve ârâ'ühü'l-kelâmiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'n-nehdâti'l-Arabîyye), s. 49, 52, 53, 70-78, 95-102; Mervân el-Kaysî, "Akîdetü's-Süyûtî min hilâli tefsîrihi'l-Kur'ân", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XXXIII/1, İslâmâbâd 1997, s. 5-26; Kamil Çakın, "Teşbih ve Tecsim Karşısında Bir Hadisçi: Celâleddîn es-Süyûtî", *Dinî Araştırmalar*, sy. 10, Ankara 2001, s. 7-12.

SALİH SABRİ YAVUZ

SYKES-PICOT ANTLAŞMASI

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin Asya'daki topraklarının paylaşılması konusunda yapılan gizli antlaşma (16 Mayıs 1916).

I. Dünya Savaşı'ndan önce Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi konusunda anlaşamayan İtilâf devletleri savaş esnasında da bir iş birliği sağlayamadılar. Birinin elde ettiği başarı diğerleri için hoşnutsuzluğa yol açıyor, her devlet diğerlerinin istilasına karşı kendi nüfuz bölgesini titizlikle koruyordu. İngiltere ve Fransa'nın Çanakkale'den yeni bir cephe açmaya karar vermesi Boğazlar üzerinde tarihi emelleri olan Rusya'yı telaşlandırdı. Müttefiklerinin İstanbul'a yerleşmesinden endişe eden Rusya Boğazlar'ın kendisine verilmesini istedi (4 Mart 1915). Aralarında bir anlaşmaya varmadan bu kadar önemli bölgenin Rusya'ya bırakılmasını doğru bulmayan İngiltere ile Fransa, Rusya'nın İttifak devletleriyle anlaşması tehlikesini de göze alamadılar. İngiltere, Osmanlı toprakları üzerindeki taleplerinin yerine getirilmesi şartıyla Rusya'nın isteklerini kabul edebileceğini bildirdi (12 Mart). Fransa, Osmanlı Asyası'nın da paylaşılmasını önerdi (23 Mart). Petrol zengini Arap topraklarını ele geçirmek amacıyla Araplar'la gizli görüşmeler yapan İngiltere önce Rusya ile anlaşmak gerekliğini bildirdi. Büyük Ermenistan vaadiyle Ermeniler'i kıskırtan Rusya, Doğu Anadolu ile Çukurova'yı istiyordu. Mersin ve Adana'nın Fransa'ya verilmesini kabul etmesi üzerine Fransa da Boğazlar'ın Rusya'ya terkedilmesine razı oldu (10 Nisan). Karşılıklı notalarla imzalanan antlaşmaya göre İstanbul ve Çanakkale boğazları, Marmara denizi, Midye-Enez hattına kadar Güney Trakya, İstanbul Boğazı ile Sakarya nehri ve İzmit körfezi arasındaki bölge, Gökçeada ve Bozcaada Rusya'ya veriliyordu. Rusya da İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinden uygun görecekları yerleri almalarını ve Osmanlı egemenliğinden ayrılacak Arap ül-